

SOMOS PÉTER

A kisebbségi lét határvonalai

A második világháborút követő „igazságosztás” legsúlyenteljesebb eseménye a „bűnös népek” fenyítése volt. Válogatás nélkül kerültek szekérre, marhavagonba németek milliói, tatárok, észtek, litvánok, lettek, ukránok százezrei. Ez a sors várt a csehszlovákiai magyarságra is.

A kitelepítésekről először 1943-ban tárgyaltak Csehszlovákia emigrációban tevékenykedő vezetői.* Ekkor még csak az áruló németekről esett szó, de Gottwald 1944-ben már a magyarok kitelepítését is kilátásba helyezte. Az ügyet, úgymond, az „antifasiszta harc” keretében kívánta a moszkvai vezetés megoldani, individuális elbírálás alapján. A valóság sokkal kegyetlenebb lett. A kassai kormányprogram VIII. fejezete leszögezte a nemzetiségek kollektív jogfosztottságát. A kormányprogram szellemében született a CSKP KB 1946 májusi határozata is, mely kimondja: a csehszlovák kommunisták azt akarják, hogy Csehszlovákia a szláv nemzetek köztársasága legyen és maradjon mindörökre. A határozat meglepéssel nyugtázza, hogy a Szovjetunió közbenjárására a magyarok kitelepítése is zöld utat kapott, így az országban véglegesen rendeződhet a nemzeti kisebbségek ügye, mely Münchenhez vezetett, és katasztrófába sodorta Csehszlovákiát. A nemzetközi tiltakozások, a potsdami és párizsi konferencia vétője ellenére mintegy 200 000 magyar jutott erre a sorsra. Az értelmiség túlnyomó többségét Magyarországra telepítették. A kitelepítettek egy részénél (kb. 73 000 esetben) a szebben hangzó lakosságcsere kifejezést alkalmazták. A két állam között komoly feszültségeket okozott a drasztikusan végrehajtott akció, melynek, más-más megközelítésből, a kommunista vezetők voltak a legaktívabb résztvevői. (Ismeretes, hogy Rákosi személyesen tárgyalt a csehszlovák vezetőkkel ez ügyben, Révai és Farkas pedig a Kominform 1947 októberi ülésén támadta a csehszlovák intézkedéseket, melyek egyik fő szervezője Gustáv Husák volt.) A csehszlovák vezetők gyorsan ráébredtek arra, hogy a magyar kérdést - a nemzetközi tiltakozások és Magyarország növekvő ellenállása miatt - pusztán kitelepítéssel nem oldhatják meg, ezért másfajta megoldásokat is igénybe vettek. Dél-Szlovákiából marhavagonokba zárt magyarokat deportáltak a kitelepített szudétanémetek helyére, a cseh határvidékre. A további magyar tiltakozásokat a csehszlovák vezetés sovíniszta és irredenta megnyilvánulásoknak titulálta, és részben ezzel indokolta a kisebbségi jogok megnyirbálását is. Az egyre feszültebbé váló nemzetközi helyzet a prágai kormányt arra kényszerítette, hogy a magyar kérdés megoldására egy újabb, a nemzetközi porondon „elfogadhatóbb” megoldást is beessen. Az erőszakos elnemzetlenítés kulturáltabb változatával, a reszlovakizálással kívánta a vezetés a magyarok létszámát tovább csökkenteni. 1947-48-ban Szlovákiában mintegy 340 000 magyar reszlovakizált. A reszlovakizálásra az az állítás adta az ürügyet, mely szerint a Szlovákiában élő magyarok nagy része egykor szlovák nemzetiségű volt. Ezek az emberek az erőszakos magyar asszimiláció eredményeként szakadtak le anyanemzetükről, most meg kell adni nekik a visszatérés lehetőségét. A reszlovakizálás engedélyezésének előfeltétele az volt, hogy az illető legalább részben szlovák származású legyen és otthonában szlovákul beszéljen. Az akkori körülmények ismeretén érthető, hogy a kitelepítésektől reszkető szlovákiai magyarok döntő többsége még akkor is élt ezzel a lehetőséggel, ha semmilyen szlovák kapcsolata sem volt és egy szót sem beszélt szlovákul. A reszlovakizálást ellenőrző biztosok többnyire elegánsan elsiklottak az ilyen apróságok fölött. Természetesen szép számmal akadtak olyanok is, akik nem voltak hajlandók magyarságukat megtagadni és inkább a kitelepítést választották. Akadtak ügyeskedők is, akik a családfájukon francia vagy angol oldalágat véltek felfedezni, s ennek alapján választottak új nemzetiséget. Őket az ötvenes évek elején érte utol a hatalom bosszúja.

A kommunista pártok hatalomra jutása után a szovjet befolyási övezet államainak kapcsolatát nem mérgezte többé a nemzeti kisebbségek kérdése. A téma egy központi utasításra lekerült a napirendről, anélkül, hogy az érintett országok gyógyírt találtak volna az égő sebre. Nem is kerestek orvosságot a kisebbségek bajainak enyhítésére, ugyanis a marxista-leninista gyakorlat szerint a nemzetiségi kérdés megközelítése teljes mértékben a szocialista forradalom fő feladatának, a munkásosztály hatalomátvételének és a szocialista társadalom felépítésének van alárendelve. A kérdés harmadrangú üggyé degradálódott. Érzéktelen, képzetlen bürokraták döntöttek a nemzetiségi oktatásügy, kultúra sorsáról, az anyanyelv használatának kérdéséről. A nemzetiségi kérdésből érdektelen belügy lett. (E kérdéskört azért tárgyaljuk kissé részletesebben, mert a nemzeti kisebbségeket érintő intézkedések némelyikében még ma is e rossz és elfogadhatatlan hagyomány továbbélését véljük felfedezni. Zel'ová és Výrost könyve csak érintőlegesen említi ezt a problémát.)**

Csehszlovákiában 1948 októberében újra elismerték a magyarok polgárjogait. 1949-ben megalakult a Csemadok, megjelentek az első magyar újságok és folyóiratok, megindult a magyar tannyelvű oktatás. Husákot és társait 1954-ben burzsoá nacionalizmus vádjával bíróság elé állították és börtönbüntetésre ítélték.

A szocialista országok vezetői között továbbra sem volt divat a nemzeti kisebbségek sorsát firtatni. A hivatalos politikai kurzus, a példamutató internacionalizmus hatása a magyar közgondolkodáson és viselkedésen is mély nyomokat hagyott. Az „anyaországiak” kapcsolata a kisebbségben élő magyarokkal minimalizálódott és eltorzult, a rokoni érintkezés szintjére redukálódott, üzleti kapcsolatokra, a hivatalos érintkezés nivójára csökkent és deformálódott. Alig néhány tucat ember akart és/vagy mert a kisebbségi kérdés mélységeibe belepillantani. A hatvanas-hetvenes évek átlagmagyarja pedig már őszintén elcsodálkozott azon, ha Királyhalmecen vagy Galántán „hazai szót” hallott. Magyarország fő gondja ez idő tájt Kelet-Európa Svájcának megteremtése volt. Ezt a csábító fantazmagóriát többek között a „proletár nemzetköziségért” kapták cserébe a Szovjetuniótól és áldozatkész társaitól. De nemcsak a hivatalos magyar állásfoglalások szajkózták ezt az „internationalizmust”. Egyre több turista, sőt hazalátogató rokon is sovinizmussal, provokatív magyarkodással vádolta a kisebbség tagjait azért, mert magyar iskolába írták gyermekeiket. A hatvanas-hetvenes évekre olyannyira jellemző villámgyors bevásárlókörutak során a magyar turistának nem jutott ideje arra, hogy egy kicsit körülnézzon Szlovákiában. Döntő többségük meglegedett azzal, amit a sajtóban olvasott, a televízióban látott, ti., hogy a szocialista országok alkotmányosan deklarálták a nemzetek és nemzetiségek egyenlőségét, biztosították a kisebbségek jogát a sokoldalú fejlődésre, művelődésre. (Az olyan apróságok, mint például az, hogy a csehszlovákiai magyarokat egészen máig elfelejtették felmenteni a kollektív bűnösség vádja alól, nem zavarták a magyar átlagpolgárt. Azt sem nagyon vette észre a déli rokon, hogy a kassai kormányprogramot, az ominózus VIII. fejezetével együtt mind a mai napig pozitívan értékeli a csehszlovák történetírás és a hivatalos politika. 1977-ben több ezer példányban újra kiadták e nemes alkotást, a tanulóifjúság okulására. Az idő tájt egyetlen „vigaszunk” az volt, hogy sorsunkban nem maradtunk egyedül. Hasonló cipőben sántikált Kárpátalja, Erdély és Újvidék magyarsága is.) Eközben megalakultak, majd el is sorvadtak a különféle művelődési egyletek, nemzetiségi intézmények. Mindez történt a proletár internacionalizmus frázisainak puffogatása közben, a teljes nyilvánosság bevonásával és jóváhagyó közönyétől kísérve. Nem csoda hát, hogy az egyik vezető csehszlovák társadalomtörténész 1983-ban kijelentette, hogy a „kisebbségi kérdés nálunk többé nem létezik”.

A szlovákiai magyarok mai helyzetét vizsgálva úgy látszik, az itteni magyarok is kezdték megérteni, hogy nincs többé kisebbségi kérdés. Csehszlovákia lakosságának művelődési szerkezetét vizsgálva az is nyilvánvaló, a kormányzat is régen tudja, hogy magyar kisebbségi

kérdés „nálunk többé nem létezik.” (Lásd az 1. táblázatot.) A táblázatból kitűnik, hogy Csehszlovákiában a magyar kisebbségnek a legrosszabb a művelődési szerkezete.

A rossz műveltségi szerkezetből következik a nyugtalanító foglalkoztatási szerkezet. (Lásd a 2. táblázatot.)

Nem túl nagy merészség kijelenteni, hogy a nemzetiségi különbségek ennél a pontnál már osztálykülönbséggé alakulnak át. A csak alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők munkahelyi státusza nem lehet más, mint segédmunkás. A „magyar” a „melós” szinonimája lett.

A szlovákiai magyarok helyzetén sokat rontott az 1960-ban végrehajtott közigazgatási-területi átszervezés is, mely elsősorban a magyar etnikum megbontásában jeleskedett. A Dunaszerdahelyi és Komáromi járás kivételével nem maradt Szlovákiában magyar többségű járás. Az átrendezés káros hatással volt e területek gazdasági életére, közigazgatási viszonyaira, kulturális és művelődési helyzetére is. A rendelet olyan magyar többségű járási székhelyeket érintett, mint például Somorja, Nagymegyér, Ógyalla, Párkány, Ipolyság, Zselíz, Fülek, Tornalja, Királyhelmec, Nagykapos, melyek a magyar etnikum természetes alközpontjai voltak. Ezek a városok 1960 után gazdasági és közigazgatási szempontból is degradálódtak. Az újonnan létrehozott járásokban másod- illetve harmadrangú szerepet tölthettek be, 1986-ig építkezési és fejlesztési tilalom alá estek, ez még tovább rontotta a vonzáskörzetükhöz tartozó magyar etnikum életkörülményeit. Munkahelyek hiányában ezekről a helyekről a legmagasabb az elvándorlás egész Csehszlovákiában. Nagyon magas az ingázók száma is. Az újonnan létrehozott, szlovák többségű járások interetnikai viszonyait jól szemlélteti a szóban forgó szerzőpáros erre vonatkozó felmérése. (Lásd az interetnikai kapcsolatok vizsgálatának ismertetését a könyvükről írt ismertetésemben a Regio 1. számában.)

Výrost és Zel'ová gyakran visszatérő témája a nemzet történelmének és hagyományainak szerepe, valamint az anyanyelvhez fűződő viszony fontosságának hangsúlyozása az etnikai önkép kialakulásában. A szerzőpáros figyelmeztet a műveltségi szint és az etnikai öntudat közti összefüggésre is. Mindezek ismeretében nem kérdéses, hogy az iskolák központosítása nyomán megszüntetett, mintegy 200 magyar iskola hiánya milyen következményekkel járt a szlovákiai magyarok etnikai öntudatának alakulására. Ugyanebbe a témakörbe tartozik a magyar pedagógusképzés csaknem teljes felszámolásának problematikája is. A tananyag kirívó hiányosságait elősorolni is nehéz. A magyar tannyelvű iskolákban nem tanítják sem a magyar történelmet, sem a magyar művelődéstörténetet. A nemzetiségi iskola így fokozatosan a többségi iskolák pusztá tükrképévé válik, esetleg államnyelv-tanítási intézetként fog működni. Vajon milyen magyarságtudat alakul ki azokban a gyerekekben, akik sohasem hallották Szent István, Hunyadi János, Bethlen Gábor, Martinovics Ignác, Széchenyi István, Károlyi Mihály, Szent-Györgyi Albert, Teller Ede, Kandó Kálmán, Jedlik Ányos, Szondi Lipót nevét, akik a magyarok bejövételéről a „barbár törzsek betörése” címszó alatt olvashatnak az iskolai történelemkönyvekben? (Megjegyzendő, hogy az én-azonosság legfontosabb támasztéka egész életünkben a nevünk, a jó hírnevünk marad.)

Gyermekeink a tatárdúlásról, a török elleni küzdelem 150 évéről, a jakobinusokról, a magyar nép szabadságharcairól semmit sem tanulnak az iskolában. Ezekről a dolgokról nem elég az érettségi előtt szólni, jegyzetelni pár sort a füzetbe, hisz az 1. sz. táblázatunk adatai éppen arról szólnak, hogy a magyarok 63%-a csak a kötelező 8 osztályt járja végig.

Szólnunk kell e kérdéskör tárgyalásánál Výrost-Zel'ová könyvének azon fejezetéről is, melyben a szerzőpár azt hangsúlyozza, hogy a jó interetnikai kapcsolatok alapfeltétele egymás ismerete. Az előítéletek, sztereotípiák leghatásosabb ellenszere a tájékozottság. A magyar diák tanul Jánošíkról, Štúrról, a szlovák nemzeti felkelésről. A fent említett szempontok azt diktálnák, hogy közös dolgaink érdekében a szlovák diáknak is tudnia kellene valamit a magyar történelemről, Közép-Európa dolgairól. Miért nem szól a tananyag

a sorsközösségünkről, a jobbágyfelkelésekről, a szabadságharc utáni közös sorsról, Jánošík és a Rákóczi-szabadságharc kapcsolatáról, Tessedik Sámuel, Komenský-Comenius ide-oda fűződő kapcsolatairól? Az ilyen tények ismerete alakítaná ki az áhított pozitív interetnikai magatartást (magyarul: bizalmat, barátságot), nem pedig az olyan megfogalmazások, mint pl. a *Honismeret az alapiskolák 4. osztálya számára* című közös tankönyvben olvasható mondat: „A Dunamenti alföld délkeleti részén magyar nemzetiségű lakosság is él.”² Ez a könyv összmondanivalója Csehszlovákia magyarságáról.

Az etnikai önkép és öntudat tárgyalásánál a szerzők megemlítik a nemzeti hősközhöz, alakokhoz, eseményekhez, helységekhez fűződő affektív kapcsolatok fontosságát is. Elgondolkodtató, hogy vajon kialakulhat-e ilyen érzelmi kapcsolat akkor, ha az ember szülővárosát következetesen Šahynak írják és mondják Ipolyság helyett, melyet nem az Ipoly, de az Ipel', folyó oszt két részre? Az elmúlt években volt szerencsénk megismerni azt az embertípust, aki már Lučenec-ben, Podunajská vízínában, Hronban él, érez és gondolkodik. Ez az ember szerintünk már nem a nemzetiségi kategóriába tartozik. Első előfordulási helye Délkelet-Európa, pontos megnevezése: magyarjku román. E témakör pontosabb feldolgozása egy, a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó dolgozatnak nem lehet témája, veszélyeire mégis fel kell hívnunk a figyelmet. Az anyanyelven történő helységnévhasználat tárgyalásánál nem árt hangsúlyozni, hogy e dolognak nincs történelmi vetülete, nem jelent birtokigényt, nem álcáz prioritásra való törekvéseket sem. Egyszerű nyelvi problémáról van szó csupán, melynek tiltása viszont az etnikai öntudat kialakulásának tiltásával egyenlő.

Az affektív kapcsolatok tárgyalásánál nem hagyhatjuk szó nélkül, azt sem, hogy városrendezés ürügyén történelmi vagy csak egyszerűen szép, kedves, múltunkkal összekapcsolódó, az adott település összképéből elhagyhatatlan szerves egységek - városközpontok, utcasorok, épületegységek lebontása, eltüntetése milyen nyomot hagy az ott élők lelki világában. Kérdés az is, hogy a helyükre épülő panelrengeteghez milyen érzelmi viszony fűzi majd az embereket? Milyen emlékképekhez kötődik a panel-Šahyból kiszakad ember emlékezete? Šahy paneltengere aligha lehetett otthona, ahogyan Dunajská Streda panelrengetege sem lett azzá!

Külön hangsúlyozza a szerzőpáros az anyanyelvi oktatás fontosságát és az anyanyelv szerepét az etnikai öntudat kialakulásánál. Azt írják, hogy „oda kell hatni, hogy a magyarok viszonya az anyanyelvhez ugyanúgy magától értetődő legyen, mint a szlovákoknál”. Ennek viszont van egy előfeltétele, mégpedig a kisebbségi nyelv egyenrangúsítása! Már Lenin leszögezte, hogy a nyelvi egyenrangúság kötelező. A Csehszlovák Kommunista Párt 1931-es kongresszusának egyik jelszava szintén tiltakozik az „obligát”, tehát kötelező államnyelvhasználat ellen. Hatályos nemzetiségi törvényünk, a 144/1968-as (*A nemzetiségek helyzetéről és jogairól Csehszlovákiában*) feljogosít a saját nyelv használatára a hivatalos kapcsolatokban a vegyeslakosságú területeken. Tovább nem pontosít. Lenin szerint vegyes lakosságú terület az, ahol a kisebbségi lakosság arányszáma eléri az 5%-ot! Ugyanő javasolja, hogy a kérelmező ugyanazon a nyelven kapjon választ a hivatalos szervtől, amely nyelven ahhoz folyamodott. Ez az elképzelés Európa több országában mára már magától értetődő gyakorlattá változott.

Lássuk, milyen a helyzet Csehszlovákiában? Vegyük például a két elsőosztályos kisfiú, Kovács Jancsi és Janko Kováč esetét. A gyerekek egyidősek, egy házban laknak. Jancsi a magyar iskola, Janko a szlovák iskola első osztályába jár. Mindkét iskola egy épületben található, a fiúk reggelente együtt indulnak otthonról. Kínlódnak, pityeregnek tíz kemény hónapon keresztül. Tanulják az írás, olvasás művészetét. Június végén mindkét gyerek büszkén viszi haza munkája kitüntetését, a jeles bizonyítványt. Otthon megdicsérik mindkét srácot, majd a két anyuka most már nagy gyerekekhez méltó feladatot bíz csemetéjére. Menjenek le az üzletbe és vásároljanak be hétvégére. Simaliszt, csirkemájpástétom, levestészta, kukoricadara szerepel mindkét anyuka bevásárlólistáján. Képzeljük el, mi

játszódhat le Jancsi lelkében, mikor kezébe vesz egy zacskót és kiderül, hogy mégsem tud olvasni!? Mit érezhet akkor, mikor meglátja a boldog Jankót, aki teli bevásárlókosarával már a kijáratnál vár rá? És mi játszódhat le a lelkében akkor, ha ezek után az elárúsító nénihez fordul segítségért, és a néni történetesen nem beszél az ő nyelvén?

Többek között az ilyen pszichikai momentumok azok, melyek beárnyékolják az előbb idézett - „oda kell hatni, hogy a magyarok viszonya az anyanyelvhez magától értetődő legyen” - kijelentést. Hány ilyen és ehhez hasonló megalázó helyzet, szorongó érzés, hátrányos megkülönböztetés módosítja a kisebbségben élő ember viszonyát anyanyelvéhez és általában nemzetéhez!

Egy pontos és korrekt nyelvi törvény gyorsan és sokat javítana ezen a helyzeten, de féltő, hogy a nemzetek és nemzeti kisebbségek egymáshoz fűződő viszonyát nem lehet egy, akár mindent átfogó törvénnyel jobbá tenni.

A kisebbség biztonságérzetének alapkövetelménye létformájának pontos körülírása, az anyanemzethez fűződő viszonyának tisztázása. A vizsgált könyv egyik szerzője, A. Zel'ová egy tanulmányában így ír a nemzeti kisebbségekről: „A Csehszlovákiában élő nemzetiségi kisebbségek többé már nem részei anyanemzetünknek, melyből a történelmi fejlődés során kiszakadtak. Anyanemzetükkel természetesen továbbra is etnikai kapcsolatban maradtak (azonos elnevezés, közös nyelv, kulturális értékek, etnikai eredet). Szociálisan, gazdaságilag, ideológiailag és politikailag ahhoz az államhoz kötődnek, melyben élnek, és amely közösségnek elválaszthatatlan alkotórészei.”³

Ez a definíció ingatta meg véglegesen bizalmunkat a vizsgált könyvvel szemben. Ez a definíció tükrözi ugyanis a legpontosabban a nemzeti kisebbségről kialakult többségi álláspontot. Ilyen meghatározások után vetődnek fel az emberben az olyan, létével kapcsolatos alapkérdések, mint a „Kik vagyunk hát valójában mi, Csehszlovákiában élő magyarok?” vagy a „Kihez is tartozunk tulajdonképpen?”. És tovább: „Mindennapi létünk tere, a szokások, normák, értékek által strukturált tér a miénk, vagy csak használatra kaptuk kölcsön valaki mástól?” „Vannak-e lehetnek-e saját értékeink, mikor köztudott, hogy az erkölcsi értékek és normák kialakításában a hagyományok, a mítoszok, a gazdasági és szociális feltételek egyenlő súllyal szerepelnek?” Az ugyebár köztudott dolog, hogy az ideális és a gyakorlati értékek között mindig van bizonyos hiátus. De milyen szakadékok tátonganak egy nemzeti kisebbség normarendszerében, melyben a történelem, a tradíciók, a hagyományok szinte alig játszanak szerepet? A személyiségfejlődés során milyen értékvonatok alakulnak ki a nemzeti értékekkel szemben az olyan embereknél, akik alig tanultak valamit ezekről az értékekről?! Milyen értékrendszer kerül a hiányzó nemzeti értékek helyébe? Végezetül: milyen lesz az ilyen ember személyisége?

Miért nem próbált meg választ adni a szerzőpáros arra a kérdésre, hogy kihez, mihez is mérik magukat a nemzeti kisebbség tagjai? A magyarok a magyarokhoz, az ukránok az ukránokhoz, vagy mindkét kisebbség tagjai a szlovákokhoz mérték magukat?

Az adott tárgykör vizsgálatának arra is fényt kellett volna derítenie, hogy egy nemzeti kisebbségben élő egyén szocializációs (tehát a fennálló rendhez, társadalmi viszonyokhoz, elvárásokhoz fűződő viszonya) és individualizációs folyamatai, melyek a személyiségfejlődés elválaszthatatlan részei, egy ilyen történelmi, politikai, kulturális háttérrel, egy ilyen definícióval megfogalmazott követelményrendszerben vajon egyensúlyban lehetnek-e egymással? Nem követte, nem vizsgálta a könyv az értékfogalmak és értékrendszerek jelentésváltozásának következményeit sem, pedig ezeknek éppen a nemzeti kisebbségek szempontjait figyelembe véve lett volna rendkívül fontos szerepe. Az értékek jelentésmódosulása napjainkban, az elmúlt évtizedekben ismert jelenség lett. Más tanítottak Magyarországon Rákóczi-ról az ötvenes években, mint pl. a nyolcvanas évek közepén. Az iskolarendszer pluralizálásával ez a folyamat napjainkban is érezhető lesz bizonyos esetekben. A nemzeti kisebbségek esetében ez a módosulás viszont abszolút jelleget öltött.

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1. évf. 2.sz. (1990. április)

általános	1 908 855	16 104	1 590 793	16 823	1 091	1 002	276 831	1 746	1 255	3 210
	51,7	32,1	50,4	54,4	49,2	52,3	63,5	63,0	47,7	41,7
szakmunkásképző érettségi nélkül	764 438	9584	667 606	3927	157	321	80 930	378	375	1160
	20,7	19,1	21,2	12,7	7,1	16,8	18,6	13,6	14,3	15,1
szakmunkásképző érettségivel	10 902	94	10 157	130	7	3	474	5	7	25
	0,3	0,2	0,3	0,5	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4
szakmai	96 208	3067	85 777	367	35	51	6501	141	66	203
	2,6	6,1	2,7	1,2	1,6	2,7	1,5	5,1	2,5	2,6
általános középiskolai	152 715	3162	128 930	1899	159	95	17 876	78	172	344
	4,1	6,3	4,1	6,1	7,2	5,0	4,1	2,8	6,5	4,5
szakközépiskolai	494 683	9613	443 876	4580	219	202	34 396	219	308	1270
	13,4	19,2	14,1	14,8	9,9	10,4	7,9	7,9	11,7	16,5
vállalati intézmény	5415	240	4782	72	5	4	248	3	5	56
	0,2	0,5	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,8
felsőfokú	187 836	7637	166 991	2451	480	164	9114	130	351	518
	5,1	15,2	5,3	7,9	21,6	8,6	2,1	4,7	13,3	6,7
teológiai	2454	10	2030	86	6	2	315	4	-	1
	0,1	0,0	0,1	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
végzettség nélkül	27 623	114	23 729	379	20	14	3246	23	18	80
	0,8	0,2	0,7	1,2	0,9	0,7	0,7	0,8	0,7	1,0
nincs adat	37 967	525	30 540	211	38	57	5651	46	73	826
	1,0	1,1	1,0	0,7	1,7	3,0	1,3	1,7	2,8	10,7
összesen	3 689 096	50 150	3 155 211	30 925	2217	1915	435 582	2773	2630	7693
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2. sz. táblázat⁵

A Szlovák Szocialista Köztársaság gazdaságilag aktív lakosságának összetétele nemzetiség és a gazdasági ágazatokban való foglalkoztatottság szerint

Ágazat	A lakosság összesítve absz.%	Csehek	Szlovákok	Ukránok	Oroszok	Lengyelek	Magyarok	Németek	Egyéb	Nincs megáll.
mezőgazdaság és erdészet	381 158	2564	298 496	4395	222	182	74 073	179	259	788
	15,3	6,8	13,9	22,4	17,2	13,5	27,3	13,3	15,3	16,5
ipar	889 124	12 261	794 999	5270	383	630	73 218	459	479	1505
	35,8	32,4	37,1	26,9	29,5	46,8	27,0	34,1	28,3	31,4
építőipar	284 981	3404	242 371	1737	114	80	36 460	172	196	447
	11,5	9,0	11,3	8,9	8,8	6,0	13,4	12,8	11,6	9,3
közlekedés és távközlés	158 466	2276	137 291	861	63	56	17 453	92	119	255
	6,4	6,0	6,4	4,4	4,9	4,2	6,4	6,8	7,0	5,3
kereskedelem	217 980	3020	189 601	1356	90	86	23 079	114	151	483
	8,8	8,0	8,8	6,9	6,9	6,4	8,5	8,5	8,9	10,1
tudomány és kutatás	32 865	1436	29 939	87	51	31	1156	42	36	87
	1,3	3,8	1,4	0,4	3,9	2,3	0,4	3,1	2,1	1,8
társadalmi tevékenység	348 358	7582	304 079	3749	265	197	31 205	221	303	757
	14,0	20,0	14,2	19,2	20,4	14,7	11,5	16,4	17,9	15,8
egyéb nem termelői ágazatok	145 596	4818	127 091	1 835	90	49	11 256	49	98	310
	5,9	12,7	5,9	9,4	6,9	3,6	4,2	3,6	5,8	6,5
nincs megállapítva	26 394	478	21 857	284	19	34	3494	18	52	158
	1,0	1,3	1,0	1,5	1,5	2,5	1,3	1,4	3,1	3,3 I
összesen	2 484 922	37 839	2 145 724	19 574	1297	1345	271 394	1346	1693	4790
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Jegyzetek

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1. évf. 2.sz. (1990. április)

- 1 Zvara Juraj: *Vyriešenie otázky madarskej národnostnej menšiny v ČSSR po roku 1948.* (A magyar nemzetiségi kisebbség kérdésének megoldása Csehszlovákiában 1948 után). In.: *Národnostná otázka a mládež v politike KSC* (A nemzetiségi kérdés és az ifjúság a CSKP politikájában). Košice, 1983. 48.
- 2 *Honismeret az alapiskolák 4. oszt. számára.* Bratislava, 1987. 109.
- 3 Zel'ová, Alena In.: *Národnostná otázka...* 100.
- 4 Sokolová G.: *Soudobé tendence vývoje národnosti v. ČSSR* (A nemzetiségek fejlődésének mai tendenciái Csehszlovákiában). Praha 1987. 166.
- 5 Uo., 165.